

”Låt fler forma framtiden!” (SOU 2016:5) – Älmhults kommuns yttrande

Älmhults kommun har erbjudits möjlighet att lämna synpunkter på 2014 års Demokratiutrednings betänkande ”Låt fler forma framtiden!”

Allmänna synpunkter

Älmhults kommun är positiv till den utredning som ligger till grund för betänkandet. Frågor om demokrati och delaktighet är komplexa till sin natur och åtgärder för att förbättra de demokratiska förutsättningarna får ibland oväntade följder, på kort eller lång sikt. Betänkandet belyser demokrati och delaktighet från olika perspektiv och visar på en utförlig analys av olika sakförhållanden och möjliga åtgärder.

Älmhults kommun ställer sig i huvudsak bakom merparten av de bedömningar som utredningen gör. Nedan lämnar vi våra synpunkter på de konkreta förslag som framförs i betänkandet, samt ett antal bedömningar som vi särskilt vill kommentera.

Om delaktighet och jämlikt inflytande

Utredningens förslag: Målet för demokratipolitiken ersätts med följande mål: En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande. Målsättningen med en hållbar demokrati uppnås genom specifika delmål.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget och dess betoning av hållbarhet och jämlikt inflytande, men vill framhålla att konkreta åtgärder och dokumenterade metoder för uppföljning av målet är viktigare än den exakta formuleringen av demokratimålet.

Utredningens förslag: En maktutredning tillsätts för att sammanställa kunskap om hur maktförhållandena i det svenska samhället har förändrats sedan millenniumskiftet och för att analysera hur pågående samhällsförändringar kan påverka maktförhållandena på sikt.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget. En analys av maktförhållandena i samhället är ett viktigt underlag för beslut kring utvecklingen av det fria och jämlika styrelseskicket.

Valdeltagande och politiskt engagemang mellan valen

Utredningens förslag: I syfte att skapa jämlika förutsättningar för ett aktivt deltagande bör regeringen utöka stödet till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka det politiska deltagandet. Regeringens satsning på lokala resurscenter kan ha en viktig betydelse för demokratiutvecklingen och för att denna insats ska kunna påverka den politiska jämlikheten ska satsningen utökas och omfatta fler organisationer och stadsdelar.

Älmhults kommun är positiv till att organisationer som arbetar med ett ökat politiskt deltagande får stöd. Vi vill dock poängtera att det är viktigt att stödet följs upp och åtföljs av tydliga demokratiska riktlinjer.

De politiska partierna

***Utredningens bedömning:** Den idealbild där partierna utgör länken mellan väljarna och beslutsfattandet måste omvärderas. Partiernas svårigheter att kanalisera väljarintresset motiverar att väljarna ges alternativa vägar att föra fram sina intressen och åsikter till beslutsfattarna.*

***Utredningens bedömning:** En förnyad översyn av partistödet och ledamotsstödet bör genomföras. Syftet med översynen bör vara att klargöra hur de olika stöden fördelas, i vilken mån de olika formerna av partistöd används på ett ändamålsenligt sätt och om det finns skäl att göra förändringar eller förtydligande i gällande regelverk.*

Älmhults kommun är positiv till en översyn av partistöden. Det lokala partistödet har ett i lagen uttalat syfte att stärka de politiska partierna i den lokala demokratin. Motsvarande formulering saknas i lagstiftningen om statligt partistöd. De resonemang som förs kring partiernas roll i och betydelse för demokratin, samt kring deras organisation, bör vara del av underlaget vid översynen.

De förtroendevalda och den sociala representativiteten

***Utredningens förslag:** Den sociala representativiteten i de politiska församlingarna på nationell och lokal nivå ska en gång per mandatperiod följas upp av SCB.*

Älmhults kommun tillstyrker förslaget.

I övrigt bör understrykas det som framförs i betänkandet om det komplicerade med social representativitet. Sambandet mellan åsikter/värderingar och social tillhörighet är olika stort i olika grupper. Det är inte heller självklart hur man ska kategorisera olika grupper eller välja ut vilka som är mest relevanta. Det är därför viktigt att uppföljningarna tar hänsyn till ett större antal variabler.

De förtroendevaldas villkor

Kapitlet om förtroendevalda innehåller omfattande resonemang och bedömningar angående det minskade antalet förtroendeuppdrag på lokal nivå. Älmhults kommun delar utredningens uppfattning om att antalet personer med förtroendeuppdrag måste vara tillräckligt stort för att utgöra en god rekryteringsbas för tyngre uppdrag. Samtidigt är det viktigt att även ”enklare” förtroendeuppdrag innebär tillräckligt inflytande för att upplevas som meningsfulla. Risken finns annars att ännu fler förtroendevalda lämnar sina uppdrag i förtid.

***Utredningens förslag:** Utöka möjligheten att behålla ett uppdrag trots flytt från kommunen eller landstinget till att också omfatta fullmäktigeledamot. Om en förtroendevald upphör att vara valbar, ska uppdraget upphöra vid nästa*

fullmäktigesammanträde, om inte fullmäktige beslutar att den förtroendevalde får ha kvar sina uppdrag under återstoden av mandattiden.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget. Följderna av lagändringen bör dock noga följas upp, så att den lokala representationen i fullmäktige inte äventyras.

Utredningens förslag: *Kommunallagen ska innehålla en bestämmelse om att kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.*

Älmhults kommun avstyrker förslaget. Vi anser att man bör undvika denna typ av målsättningsparagrafer i kommunallagen, då de riskerar att bli verkningslösa. Vi ser hellre mer konkreta bestämmelser och åtgärder för att säkerställa förtroendevaldas trygghet och säkerhet.

Utredningens förslag: *Fullmäktige får besluta att en förtroendevald som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.*

Fullmäktige ska om ledighet beviljas besluta om hur lång tid ledigheten ska pågå och om arvode, pension och ekonomiska förmåner ska utgå under ledigheten.

Fullmäktige får utse en ersättare i nämnder och styrelse för den ledige under ledighetsperioden.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget. Fullmäktige bör dock även i förväg fastställa riktlinjer för ledigheter, i syfte att undvika diskussioner om godtyckliga beslut.

Den lokala politikens organisering

Utredningens sammanfattande analys: *Makten i den lokala politiken har förskjutits från fullmäktige och fritidspolitikerna till styrelsen och de förtroendevalda som fullgör uppdraget på heltid. Maktutövningen sker till stor del utanför de formella institutionerna.*

Älmhults kommun delar utredningens analys. Betänkandet diskuterar olika möjligheterna att stärka fullmäktiges granskande roll i förhållande till kommunstyrelsen och nämnderna, men lämnar inga konkreta förslag då detta ligger utanför utredningsuppdraget. Vi anser att frågan är viktig för den lokala demokratins framtid och därför bör utredas särskilt.

Utredningens bedömning: *Fullmäktige bör besluta om en uppdragsbeskrivning för ordföranden i styrelsen och nämnderna samt övriga förtroendevalda som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid.*

Älmhults kommun ställer sig bakom bedömningen. Uppdragsbeskrivningar av denna typ ger fullmäktige en tydligare styrning och kontroll av de förtroendevalda som har tyngre uppdrag. Vi anser att en uppdragsbeskrivning kan utformas så att den inte utgör ett hinder i ordförandens omväxlande roll och menar därför att en regel om obligatoriska uppdragsbeskrivningar bör införas i kommunallagen.

Utredningens förslag: Fullmäktige ska kunna hålla debatter utan samband med annan handläggning. Fullmäktigepresidiet kan fatta beslut om att kalla till debatt samt om vilket eller vilka ämnen som debatten ska omfatta.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget.

Deltagande och inflytande på nationell nivå

Utredningens förslag: En arbetsgrupp sätts upp inom Regeringskansliet med uppdrag att utveckla digitala verktyg för remisshantering, samråd, hearings och konsultation. Arbetsgruppen ska också lämna förslag på hur Regeringskansliets elektroniska förvaltning kan utvecklas.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget. Det vore att föredra om de verktyg som utvecklas kan användas även för andra myndigheters (inklusive kommuner och landsting) deltagande- och inflytandeprocesser. Det är även av yttersta vikt att verktygen är lättanvända och begripliga för remissinstanser med flera.

Utredningens förslag: Medborgerlig förslagsrätt, s.k. folkmotion, bör införas i riksdagen. En utredning tillsätts med uppdrag att genomlysna frågan om folkmotion och ta fram ett förslag till ändringar i Riksdagsordningen.

Älmhults kommun anser att konsekvenserna för det representativa styrelseskicket och den politiska jämlikheten bör belysas ytterligare innan ett förslag tas fram. En utvärdering av det förstärkta folkinitiativet bör ingå i denna belysning.

Älmhults kommun ser även att andra metoder för delaktighet och inflytande – utan direkt initiativrätt i riksdagen – utreds närmare.

Medborgardialog och samråd i kommuner och landsting

Utredningens förslag: Fullmäktige ska verka för att medlemmarna i kommunen eller i kommun inom landstinget har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget, men vill påpeka att ”ska verka för” är en onödigt svag formulering. Vi anser att det är just samråd och medborgardialog som är den potentiellt mest framgångsrika vägen till delaktighet och inflytande. Detta förutsätter dock att medlemmarna involveras tidigt i beredningsprocessen inför beslut och att man väljer dialogmetoder som lockar till brett deltagande och inte gynnar de som ”skriker högst” eller redan har stort informellt inflytande på kommunala beslut.

Älmhults kommun vill även framhålla vikten av att kommuner, landsting och statliga myndigheter samarbetar och stödjer varandra när nya, innovativa metoder för samråd tas fram, då detta arbete kräver mycket resurser.

Det förstärkta folkinitiativet

Utredningens förslag: Det ska inte vara nödvändigt för initiativtagare att uppvisa egenhändiga namnteckningar. Det ska vara möjligt att samla in underskrifter via internet.

Utredningens förslag: En nationell webbplats ska inrättas som ska kunna användas för namninsamling av folkinitiativ. Den nationella webbplatsen ska tillhandahålla formulär för att registrera folkinitiativ och folkmotioner och för att underteckna initiativ eller motioner med e-legitimation. Ett uppdrag för att upprätta och ansvara för den nationella webbplatsen ska ges till Länsstyrelsen i Västra Götaland. Behandling av personuppgifter ska kunna ske för att tillhandahålla en tjänst för namninsamling.

Utredningens förslag: Vid fastställandet av antalet erforderliga namnunderskrifter för att väcka ett folkinitiativ ska antalet röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmar anses vara det antal röstberättigade som fanns i kommunen eller landstinget på valdagen vid det senaste ordinarie valet.

Älmhults kommun tillstyrker utredningens tre förslag avseende det förstärkta folkinitiativet.

Utredningens bedömning: Försöksverksamhet med e-röstning i kommunala folkomröstningar bör genomföras.

Älmhults kommun ställer sig bakom bedömningen. Då det av olika skäl har varit svårt att få till försök för e-röstning i allmänna val kan försök i lokala folkomröstningar vara ett bra sätt att prova och utveckla e-röstningen.

Medborgarförslag och folkmotion

Utredningens förslag: Ett nytt verktyg ska införas i kommunallagen för att främja dialogen mellan väljare och förtroendevalda, en möjlighet att väcka ett ärende i fullmäktige genom en folkmotion. Ärende i fullmäktige får väckas om en folkmotion får stöd av minst en procent av de folkbokförda i kommunen eller i landstinget. Det är antalet folkbokförda den sista december året före det år som folkmotionen lämnas in som är utgångspunkten vid beräkningen av en procent.

Folkmotionen ska vara skriftlig, ange den aktuella frågan och undertecknas av motionärerna samt innehålla uppgifter om när undertecknandet gjorts, namnförtydliganden, personnummer och uppgift om deras adresser.

Möjligheten att stödja en folkmotion ska ges i sex månader.

En folkmotion bör beredas så att fullmäktige kan fatta beslut inom ett år från det att folkmotionen väcktes.

Fullmäktige ska ges möjlighet att överlåta till styrelse eller annan nämnd att besluta i ärenden som väckts genom folkmotion, utom i de fall som avses i 3 kap. 9 § KL, dvs. ärenden som är av principiell beskaffenhet eller av större vikt för kommunen eller landstinget.

Styrelse eller en nämnd som handlägger sådana ärenden ska minst en gång om året informera fullmäktige om de beslut som fattats i ärendena.

Folkmotion ersätter medborgarförslag och bestämmelserna om medborgarförslag ska upphävas.

Älmhults kommun avstyrker förslaget. Vi ser dock positivt på avsikterna att ersätta bestämmelserna om medborgarförslag med något bättre.

Älmhults kommun anser att förslaget om folkmotion till stor del har samma svagheter som medborgarförslaget:

- Förslag och initiativ av enklare karaktär, vilka skulle kunna hanteras effektivare på annat sätt, riskerar genom att bli ärenden i fullmäktige eller nämnd ta onödigt lång tid att bereda och besluta. Det har till exempel ingen betydelse om en person eller en procent av invånarna tycker att ett övergångsställe bör målas om – det är fortfarande inget ärende för fullmäktige.
- Risker för skenbart inflytande är fortfarande stor. Stöd från en procent av kommuninvånarna garanterar på intet sätt att ett förslag vinner gehör i fullmäktige.

Älmhults kommun föreslår att mer flexibla bestämmelser om kommunmedlemmarnas förslags- och initiativrätt övervägs. Vi vill också åter framhålla att medlemmarnas delaktighet och inflytande bättre och effektivare garanteras om förslag tas fram i dialog mellan medlemmar, förtroendevalda och tjänstemän.

Ungas delaktighet och inflytande

***Utredningens förslag:** En försöksverksamhet med sänkt rösträtts- ålder till 16 år genomförs vid val till kommunfullmäktige 2018 och 2022.*

Försöksverksamheten ska genomföras i kommuner som efter ansökan till regeringen och beslut i fullmäktige väljer att ingå i försöksverksamheten. Försöksverksamheten ska följas upp och utvärderas av regeringen efter valet 2022 i särskild ordning. Försöksverksamhetens framgång ska bedömas efter valdeltagandets nivå, dess förmåga att engagera unga till att ta förtroendeuppdrag i kommunen och andra relevanta demokratieffekter.

Älmhults kommun ställer sig tveksam till förslaget. Vi anser att huvudprincipen att de som får rösta i ett val även ska vara valbara även fortsatt bör gälla.

***Utredningens förslag:** Förslaget om att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut innebär att kommunerna och landstingen också bör tillförsäkra sig om att ungas perspektiv kommer till uttryck i beslutsprocesser.*

Älmhults kommun tillstyrker förslaget. Kommunmedlemmarnas möjligheter till delaktighet och inflytande via dialog ska inte vara åldersbegränsad. I de fall särskilda samrådsformer för unga anses nödvändiga för att undvika diskriminering av ungdomar bör sådana användas.

***Utredningens förslag:** För att öka kunskapen om hur kommuner och landsting fungerar och om formerna för medborgerligt inflytande ska kunskap om den lokala demokratins funktionssätt ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.*

Älmhults kommun tillstyrker förslaget. Ungdomars kunskaper om hur rikspolitiken fungerar är ofta större än kunskaperna om den lokala, trots att kommunpolitiken ofta har större påverkan på ungas vardag.

Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

***Utredningens förslag:** I syfte att säkerställa att den demokratiska delaktigheten får större utrymme i funktionshinderspolitiken bör demokratisk delaktighet och*

inflytande för personer med funktionsnedsättning utgöra ett eget mål i den kommande funktionshindersstrategin.

Älmhults kommun tillstyrker förslaget.